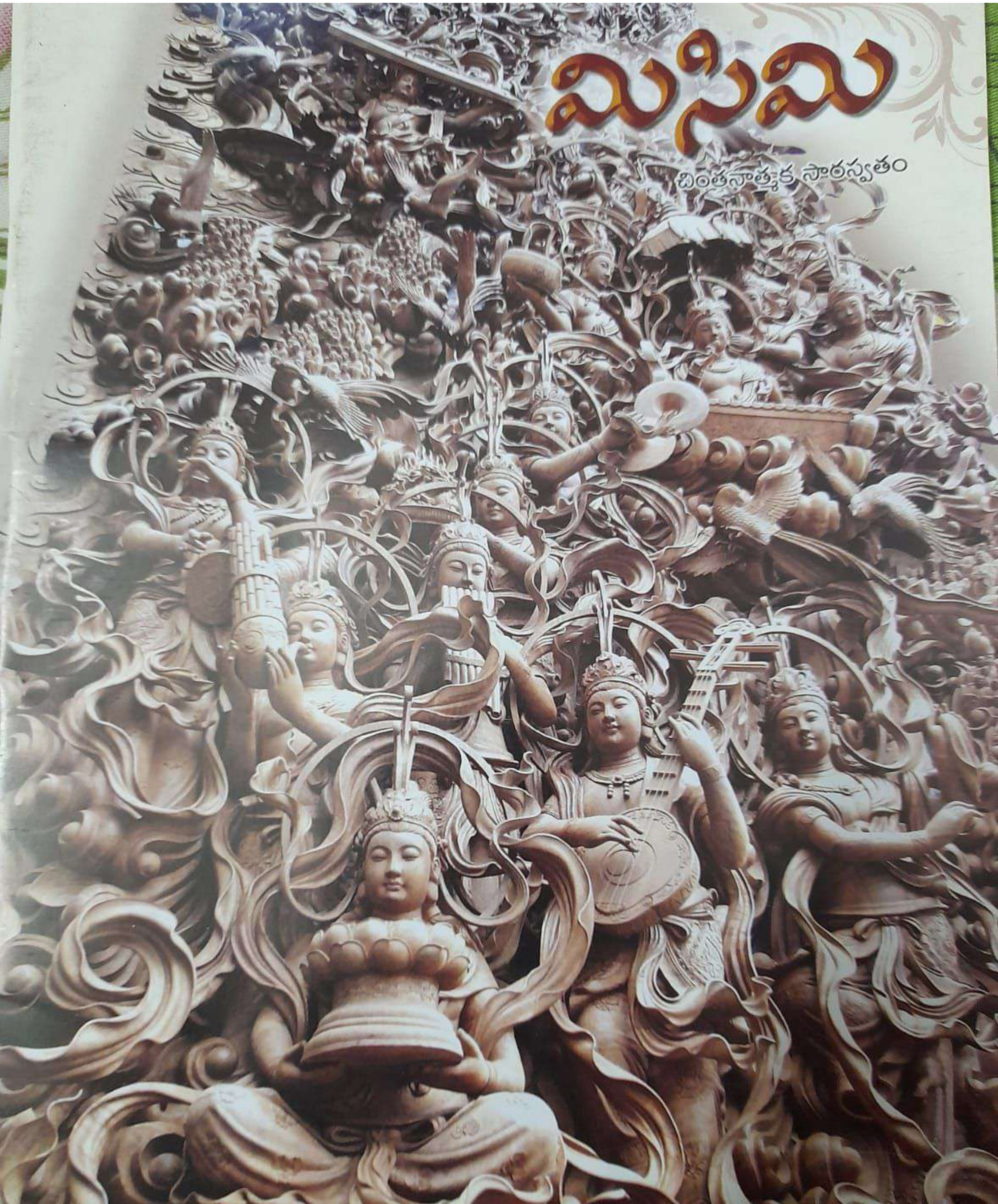
మిసిమి

చింతనాత్మక సారస్వతం

మాసపత్రిక, అక్టోబర్, 2023 ₹ 50/-

ISSN 2454-4329

దళిత సాహిత్యం

- కొప్పరపు నారాయణ మూర్తి

తెలుగు సాహిత్యంలో 'దళిత సాహిత్యానికి 'ఒక విశిష్ట స్థానం ఉంది. తెలుగులో తొలి 'దళిత కావ్యం' 'నిరుద్ధ భారతం' ('అస్పృశ్యతా ఖండనం' అని కూడా అంటారు) అని అచార్య పులికొండ సుబ్బాచారి గారు నిర్ధారించారు (చూ. వివిధ, అక్టోబర్ 24, 2022). దీనిని రాసిన వారు మంగిపూడి వేంకట శర్మ. రచనా కాలం 1915. అదేవిధంగా నవలా సాహిత్యంలో ఉన్నవ లక్ష్మీ నారాయణ గారు రాసిన 'మాలపల్లి' తొలి దళిత నవల (1922) గా నిలుస్తున్నది. రెండూ గ్రామీణ జానపద నేపధ్యం కలిగినవే.

తొలి నాటి దళిత సాహిత్యం అగ్రవర్ణాల, భూస్వామ్య దోపిడీ వర్గాల చేతుల్లో దళితులు ఎంతటి దారుణ హింసకు గురయ్యారో కళ్ళకు కట్టినట్టుగా వివరిస్తుంది. నాడు భారత దేశంలో పట్టణాల కన్నా పల్లెలే ఎక్కువ ఉండేవి. కొన్ని విషయాలు మినహాయిస్తే నాటి పట్టణ జీవితాలకు, గ్రామీణ జీవితాలకు పెద్ద తేడా ఉండేది కాదు. ఈ కారణంగా దళితులు, దళితేతరుల మధ్య ద్వేష భావాలు తీవ్ర స్థాయిలో ఉండేవి. నేటికీ అవి కొనసాగు తున్నాయి. ఇది భారత జాతిలోని ఒకానొక మరచిపోలేని చీకటి అధ్యాయం. దీనికి ముగింపు ఎప్పుడో ఇంకా తేలని చీకటి కోణం. అయితే, ఇది నాణేనికి ఒక వైపు మాత్రమే. ఈ చీకటి అంచున ఆకాలం లోనే ఒక వెండి జరీ వెలసింది. ఇక్కడ ఇరువర్గాలు (దళితులు, దళితేతరులు) తెలుసుకోవలసిన విషయం ఒకటి ఉంది. అదేమిటంటే బ్రాహ్మణేతరులు (దళితేతరులు, సబ్బండ వర్ణాలు) ఒకనాడు ఇదే నేల పైన అగ్రవర్ణాల చేతిమీదుగా హారతులు, అర్చనలు, జోహార్లు, పూజలు, గౌరవాలు అందుకొన్నారు. అదెప్పుడూ, ఎలా జరిగింది, ఎలా జరుగుతోంది? వివరించటమే ఈ వ్యాసం ప్రధాన ఉద్దేశ్యం. ఇదే సమయంలో దళితేతరులు, అగ్రవర్ణేతరులు లేక సబ్బండ వర్ణాల సాహిత్యం మాటేమిటి? సాహిత్య చరిత్ర పరిశోధనలో వీరి గురించిన సాహిత్యం కూడా ఒక చర్చ జరపవలసి ఉంది. లేకపోతె బ్రాహ్మణేతరుల సాహిత్య చరిత్ర సమగ్రం కాదు. అతుకుల సాహిత్యం, గతుకుల చరిత్ర అవుతుంది. ప్రస్తుతం అలానే ఉంది. రాజకీయ బలం ఉన్నవైపు సాహిత్యంపై మాత్రమే సాహిత్య శోధన జరుగుతున్నది

'కొన్ని ఘటనలు గ్రామీణ జీవనంలో జరిగినప్పుడు అవి కొంత కాలానికి చరిత్రగా మారతాయి. ఆ ఘటనలే జనపదుల నోళ్ళలో నానుతూ కావ్య రచనకు ప్రేరణయినప్పుడు ఆ సాహిత్యం 'జానపదేతి' వృత్తంగా' రాసిన సాహిత్యం అవుతుంది' అంటారు ఆచార్య కొలకలూరి (కట్టమంచి) ఆశా జ్యోతి. సాహిత్యానికి, చరిత్రకు, వాస్తవఘటనలే ఊపిరన్నది నిర్వివాదంగా నిరూపించారు ఆమె తన 'ఆధునిక ఆంధ్ర కవిత్వంలో జానపదేతి ఇతివృత్తం 'పరిశోధనా గ్రంధంలో. పైగా ఆఘటనలు అగ్రవర్ణేతరులు, ప్రధానంగా సబ్బండ వర్ణాలు, లేక దళితులే ప్రధాన పాత్రలుగా జరిగినప్పుడు ఆ సాహిత్యం జానపద 'అగ్రవర్ణేతరేతి' లేదా 'దళితేతరేతి' వృత్తంగా రాసిన సాహిత్యం కూడ అవుతుంది. 'దళితేతి' జానపద ఇతివృత్త సాహిత్యం గురించి ఈ వ్యాస ప్రారంభంలోనే చెప్పుకొన్నాం. ఈ సందర్భంగా కొలకలూరి ఆశాజ్యోతి తన పరిశోధనలో వెలుగులోకి తెచ్చిన 'ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో 'జానపదేతి వృత్తం' నూతన సాంఘిక, సామాజిక సమీకరణ విశ్లేషణలకు దారులు తెరిచే పరిశోధనగా ఎంతో ప్రాధాన్యం కలిగి ఉంది .

దళిత సాహిత్యంలో కొలకలూరి ఇనాక్, వారి పుత్రిక ఆశాజ్యోతికి పేటెంట్లని తలపించే రచనలు ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు ఆశాజ్యోతి గారు అనువదించిన మొదటి కన్నడ దళిత స్త్రీ ఆత్మకథ 'మాతంగి దివిటీ' (ద్రావిడ విశ్వవిద్యాలయం ముద్రణ) పాఠకుల కళ్ళెంబడి నీళ్లు రప్పిస్తుంది. అంటరాని తనమేగాక, సామాజికంగా ఒక దళిత స్త్రీ ఎన్ని రకాల హింసను, అవమానాన్ని ఎదుర్కొంటుందో ఈ ఆత్మ కధ వివరించిన తీరు హృదయం ద్రవింప జేస్తుంది. అలాగే, గీత నాగభూషణ గారి స్వీయచరిత్ర 'బతుకు ' (కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ

ప్రచురణ) కూడా. గీత నాగభూషణ బెంగళూరు విశ్వవిద్యాలయంలోనే ఆచార్యులుగా పనిచేస్తున్నారు. అయినా ఆవిడ బాల్యం నుంచీ ఎదుర్కొన్న వివక్ష మరిచిపోతగ్గది కాదు. కాబట్టే ఆవిడ తొలుత దానిని గ్రంధస్థం చేసింది కన్నడలో కూడా బహుభాషా కోవిదురాలైన ఆశాజ్యోతికి దానిని తెలుగులోకి తేవాలని తేవాలన్న సంకల్పానికి కారణం కూడా 'ఆ వివక్ష' ఎంత హీనమైందో, అమానవీయమైందో తెలుగు జాతికి తెలియ చెప్పటమే. ఇక 'జానపదేతి వృత్తం' పరిశోధనలో ఆశాజ్యోతి ఎన్నుకొన్న కథల ప్రాముఖ్యత నేటితరం పరిశోధకులను పాఠకులను ఆశ్చర్య చకితులను చేస్తుందని ఊహించి ఉండరు. ఆవిడ కేవలం ఈ వర్గాల ఘటనలను 'జానపద' ఇతి వృత్తంగానే దర్శించారు తన పరిశోధనలో. కానీ, ఈ పరిశోధన కొన్ని నూతన సామాజిక పరిణామాలను కూడా తెరపైకి తెస్తుందన్నది ఆవిడ అనుకోని ఉండరు. ఈ ఎంపిక వెనుక సాంఘిక, సామాజిక కోణాలు చాలానే ఉన్నాయి. ఇదేదో 'పరిశోధన' కోసం 'పరిశోధన' వంటిది కాదు. ఈ పరిశోధన 20వ శతాబ్ది ఆరంభంలో సాహిత్యంలో బహుముఖంగా వచ్చిన సామాజిక పరిణామక్రమానికి, ముఖ్యంగా బ్రాహ్మణేతరుల (దళితులూ, సబ్బండ వర్గాల జీవితాలు) జీవితాలు, త్యాగాలు సమాజంలోని అన్ని వర్గాలకూ ఎలా ఆదర్శప్రాయం అయ్యాయో, ఎలా అన్నివర్గాల ఆరాధన, పూజలు, జోహార్లు అందుకొన్నాయో ఒక్క చోటే ఒడిసిపట్టి విశదీకరిస్తుంది.

మొట్ట మొదటి విషయం ఏమిటంటే ఆవిడ ఎంచుకొన్న జానపద వాస్తవ ఘటనలు అటువంటివి. అవి: మునలమ్మ మరణం (1899), నలజారమ్మ (1917), ఒకనాడు (1965), నారాయణమ్మ (1966), మొహియారు (1972), మహాదాత (1973), స్వాతంత్ర్య వీరుడు (1977), పూర్ణాహుతి (1977), చివరగా గుండ్ల కమ్మ చెప్పిన కథ (1985). ఈ ఘటనలు ఎవరి పేరుమీద జరిగాయో అవే పేర్ల మీద ఖండ కావ్యాలు రాయటం జరిగింది. వీటిని రాసిన వారిలో ఇద్దరు మాత్రమే రెడ్డి కులస్తులు: కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డి 'మునలమ్మ మరణం' రాయగా, దువ్వూరి రామిరెడ్డి 'నలజారమ్మ' ఖండ కావ్యం రాశారు. తక్కిన వాటిలో ఆరు ఖండ కావ్యాలను బ్రాహ్మణులయిన విద్వాన్ విశ్వం ('ఒక నాడు'), ముదివర్తి కొండ మాచార్యులు ('నారాయణమ్మ', 'పూర్ణాహుతి'), పోలూరి అంజనేయ ప్రసాద్ ('మొహియారు'), అందలం కృష్ణమూర్తి ('మహాదాత'), పొట్లూరి నరసయ్య ('స్వాతంత్ర్య వీరుడు') రాశారు. నాగభైరవ కోటేశ్వరరావు (గుండ్లకమ్మ చెప్పిన కథ) ఒక్కరే కమ్మ వారు.

ఈ వ్యాసం ప్రారంభంలో తొలి దళిత కావ్యం 'నిరుద్ధ భారతం' (1915) రాసిన వారు మంగిపూడి వేంకట శర్మ గారని ఎందుకు పేర్కొనటం జరిగిందో ఈ పాటికి పాఠకులకు విదితం అయ్యే ఉంటుంది. ఇక ఈ ఖండ కావ్యాలలో ప్రధాన పాత్రలు ఎక్కువ శాతం రెడ్డి కులస్తులవే అయినప్పటికీ, 'ఒకనాడు' నాయకుడు హంపన్న 'బోయ' కులస్థుడు. 'మొహియారు'తురుష్కుడు. అతని నాయిక చంద్రవదన పద్మ నాయకుల కులస్తురాలు. అలాగే 'పూర్ణాహుతి'లో నాయకుడు వేముల శెట్టి. ఇలా బ్రాహ్మణేతరులు బ్రాహ్మణ ఖండ కావ్యాలకు ప్రధాన నాయకులై నిలిచారు. బ్రాహ్మణేతరులైన కవుల ఖండ కావ్యాలకు కూడా బ్రాహ్మణేతరులే నాయకులై నిలిచారు. ఈ విషయంలో మంగిపూడి, ఉన్నవ (ప్రక్రియ పరంగా నవల అవటం మినహా) వారి పంధా కన్నా భిన్నమైన పంధాకు 1899-1917 మధ్యనే బీజం పడిందన్నది చరిత్ర చెబుతున్న సత్యం. ఈ మార్పు సమాజం నడకలో అప్పుడప్పుడే వస్తున్న పరిణామానికి అద్దం పడుతున్న దనటంలో సందేహం లేదు.

ఇంకా లోతుగా సమాజ చరిత్ర లోకి వెళ్లి పరికిస్తే సబ్బండ వర్ణాలకు చెందిన మొల్ల (కుమ్మరి కుటుంబానికి చెందిన వనితామణి) 16వ శతాబ్దానికే చక్కటి ఛందస్సులో రామాయణ రచన చేసింది. మొల్ల సాహిత్యం నిజానికి ఆనాటి అగ్రకులస్తుల, ముఖ్యంగా బ్రాహ్మల, అభిజాత్యానికి అహంకారానికి ప్రతీకారంగానే వచ్చింది. మొల్ల కూర్చుని రాసిన రామాలయం నేటికీ గోపవరంలో ఉందని చరిత్ర చెబుతోంది. మొల్ల పేరున హైదరాబాద్ ట్యాంకుబండ పై విగ్రహ ప్రతిష్ట చేశారు. కృష్ణ దేవరాయలు ఆవిడ కవితను స్వయంగా ప్రశంసించారని చరిత్రలో ప్రచారంలో ఉంది. అంతకు పూర్వమే 13వ శతాబ్దంలో గోనబుద్దారెడ్డి శ్రీ రంగనాధ రామాయణం (1270-1280) ద్విపద మీటర్లో రాసారని చారిత్రక ఆధారాలున్నాయి. మొల్ల తరువాత మరే తెలుగు (దళిత, సబ్బండ వర్గ వనితలు) వనిత రామాయణ రచన చేయలేదు. అలాగే గోనబుద్దారెడ్డి

తరువాత రెడ్డి కులస్తులు, దళిత, సబ్బండ వర్గం వారు వాల్మీకి రామాయణం యధాతథ రచన చేయలేదు. ఈ రచయిత ఎరికలో లేని, రాని అన్య వర్ణాల వారి రామాయణ (భారత, భాగవత) అనుకరణలూ, అనుసరణలూ ఉంటే అవి వెలుగులోకి రావలసి ఉంది .

సామాజికంగా సాహిత్య చరిత్ర విశ్లేషణకు, జానపదేతి వృత్తాలకు అలాంటివి వెలుగులోకి రావటం చాలా అవసరం. ఆశాజ్యోతి జానపదేతి సాహిత్య శోధనకు ఇది పూర్వరంగం అయితే మధ్యలో ఖాళీలను డాట్స్ తో కలుపుకొంటూ పోలేము. సాహిత్య చరిత్ర శోధనలో దేనికైనా పూర్వ రంగం అంటూ ఒక గొలుసు ఏర్పడాలి. ఆ తర్వాతనే ఉత్తర రంగం ఆవిష్కరణ సులువు అవుతుంది. ఒకవేళ ఈనాటికి మనం పూర్వ రంగం టూకీగా కూడా ఏర్పరచు కోలేకపోయినా, ముందు తరాలు ఆపని చేసే దిశా నిర్దేశం చేయగలగాలి. ఈ విధంగా జానపదేతి వృత్తాలుగా ఆశాజ్యోతి ఎన్నుకొన్న కావ్యాలకు ఉత్తర పరిశోధనా ప్రాముఖ్యం (ముఖ్యంగా సాంఘిక, సామాజిక కోణంలో) ఉందనడంలో ఏ మాత్రం సందేహంలేదు.

ఇక ఇతి వృత్త కధల విషయానికి వస్తే కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డి రాసిన 'ముసలమ్మ మరణం' ముందుంది. ఈ కధలో పూజలందుకొంటున్న వారిలో ఒకరైన 'ముసలమ్మ' అనంతపురంకు చెందిన బుక్కరాయ సముద్రం గ్రామస్తురాలు. ఒకసారి ఈ బుక్కరాయ చెరువుకు గండిపడితే, ఆ చెరువులోని గంగమ్మ తల్లి ఆ ఊరి ప్రజలతో 'ఎవరినైనా ఒక స్త్రీని ఈ చెరువు లోకి తోసేస్తే, నేను మీ ఊరు ముంచకుండా ఆగిపోతాను', అని. అప్పుడు ఆ గ్రామ వాసి అయిన బసిరెడ్డి కోడలు ముసలమ్మ నీళ్ళలోకి దూకి ప్రాణ త్యాగం చేస్తుంది. అంతటితో గంగ శాంతించి ఆ ఊరును ముంచకుండా వదిలేస్తుంది. ముసలమ్మ చేసిన ఈ త్యాగం గుర్తుగా ఆ ఊరి ప్రజలు నాలుగు వేపచెట్లను ముసలమ్మ దూకిన చోట నాటారు. ఈ వృత్తాంతం మద్రాస్ గాజిటీర్ లో అచ్చయింది. అప్పటినుంచీ ఆ ఊరే గాక చుట్టు పక్కల వారు కూడ అక్కడికి వచ్చి ముసలమ్మకు పూజా, పునస్కారాలు, పోతేళ్లను బలిచ్చి మాసం నైవేద్యంగా సమర్పిస్తారు. ఇప్పుడు అక్కడ రెండు వేపచెట్లే ఉన్నాయి. అయినా పూజలు నేటికీ కొనసాగుతూనే ఉన్నాయి. ముసలమ్మ మరణం గురించి అనంతపురం, బుక్కరాయ సముద్రం చెరువు నిర్మాణం తెలిపే కైఫీయత్తుల్లో వివరాలు ఉన్నాయి. ఈ కధలో 'ముసలమ్మ' నిజంగా ముసలిది కాదు. చిన్న వయస్కురాలైన బసిరెడ్డి ఏడో కోడలు. ఈ కావ్యం గురించి పింగళి లక్ష్మీ కాంతం గారు రాసిన మాటలు ఒక సారి ఆలకిస్తే ఇక్కడ నూతన సామాజిక కోణం ఏమిటో తెలుస్తుంది. 'తెనుగులో స్త్రీ పాత్రకు ప్రధాన్యమిచ్చి రాసిన కావ్యములు చాలా తక్కువ. ఈ కావ్యములోని 'ముసలమ్మా' పాత్ర యతి నిపుణముగా చిత్రిత మైనదే గాని పూర్వ పద్ధతి ని వర్ణితమైనది కాదు'.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి రాసిన నలజారమ్మ నెల్లూరు సీమకు చెందింది. గూడూరులో నివసించింది నలజారమ్మ. భర్తకు మరణ శిక్ష పడగా, భర్తతోనే సహగమనం చేసిన వనిత. నేలజారమ్మ పేరున గూడూరులో గుడి ఉంది. ఆ వీధి పేరు కూడా నలజారమ్మ వీధి. నెల్లూరు చుట్టూ పేరంటాళ్ళు నేజారమ్మ కధను విధిగా చెప్పుకొంటారు. నలజారమ్మ రెడ్డి కులస్తురాలు. భర్త వెంకటరెడ్డి పొరపాటున చేసిన చర్య దొంగతనంగా మారి నాటి తురుష్క రాజుల ఏలిలో మరణ శిక్షార్హమైనది. ఇక్కడ అన్ని కులాలవారు నలజారమ్మను దేవతగా, నమ్మిన వారిని ఆదుకొనే అమ్మగా కొలుస్తారు. విద్వాన్ విశ్వం రాసిన 'ఒకనాడు'లో హంపన్న నాయకుడు. రైల్వే గేట్ కాపలా దారు. ఒక చిన్న గదిలో గేట్‌కు దగ్గరగా ఉంటుంటాడు. ఇతను గుంతకల్లు -గుత్తి మధ్య ఉన్న రైల్వే గేటు వద్ద కాపలా దారుగా పనిచేస్తుంటాడు. బ్రిటిష్ వాళ్ళు పరిపాలిస్తున్న రోజులవి. అక్టోబర్ 4, 1893న బ్రిటిష్ సైన్యం గుంతకల్లులో అడుగుపెట్టింది. ఆ రోజు సాయంత్రం గుగ్గిళ్ళు అమ్ముకొనే కురుబ జాతి స్త్రీ ఒకరు,వ్యవసాయం చేసుకొని జీవించే లింగాయత్ కాపు కుటుంబానికి చెందిన మరో స్త్రీ కలిసి పొలం వైపు నుంచి వస్తుండగా, బ్రిటిష్ సైనికులు వారిని వెంబడించారు. వారు గూళ్ళపాలెం వద్ద ఉన్న హంపన్న ఇంటికి రక్షణ కోసం పరిగెత్తారు .

ఇది గమనించిన హంపన్న బ్రిటిష్ సైనికుల మనస్సులో ఉన్న దుర్మార్గపు ఆలోచన గ్రహించి వారిని తనఇంట్లో దాచి సైనికులను అడ్డుకున్నాడు. వారి మధ్యహెూరాహెూరీ పోరాటమే జరిగింది. హంపన్న మల్లెపందిరి వెదురు బొంగు పీకి వారిపైకి ఎగబడ్డాడు. వారిని చావ చితక బాదాడు. ఫలితంగా బ్రిటిష్ సైనికులు కాలికి బుద్ధి చెప్పారు. అయినా వారిలో ఒకడు వెనుకకు తిరిగి హంపన్నపై కాల్పులు జరపగా ఒక గుండు హంపన్న తొంటిలోకి దూసుకెళ్లింది. మూలుగుతూ నేలకొరిగిన

హంపన్నను వైద్యానికి తీసుకెళ్లారు. గుత్తిలో ఉన్న మిలిటరీ అసిస్టెంట్ సర్జన్, బ్రిటిష్ అధికారి కారాబిట్ వైద్య సహాయం చేసినా హంపన్న బ్రతకలేదు. నేటికీ గుత్తిలో బెంగళూరు -కర్నూలు హైవే పై మున్రో సత్రం దగ్గర హంపన్న సమాధి ఉంది. ఈ సంఘటన నాటి హిందూ దినపత్రికలో వచ్చింది. ప్రజలు, హిందూ దినపత్రిక సేకరించిన విరాళాలతో ఆయన సమాధిపై తొమ్మిది అడుగుల శిలాఫలకం వేయించారు ప్రజలు ముదువర్తి కొండమాచార్యులు సృష్టించిన మరో ఖండకావ్యం 'నారాయణమ్మ' తన భర్త పాపిరెడ్డి తురుష్క ప్రభువు దౌష్ట్యంవలన మరణించగా సహగమనం చేసిన మహా వనిత. నెల్లూరు సీమలో జరిగిన మరో పతివ్రతా శిరోమణి త్యాగం ఈ కావ్య వస్తువు. కందుకురమ్మ, కోరలి కళు గోళమ్మ, గూడూరు తాళ్ళమ్మ, సూళ్లూరు చెంగమ్మ, జొన్నవాడ కామాక్షమ్మ వంటి మహా వనితలు గ్రామ దేవతలై పూజ లందుకొంటున్న రోజులవి. నారాయణమ్మ గుండం పడిన చోటు కుప్పంచి పాడు. ఇది నెల్లూరులో ఈ నాటి నెహ్రూ నగర్లో ఉంది. ఇప్పటికీ సంక్రాంతి నాడు పెరటోళ్లు నారాయణమ్మ జీవిత గాధను ఆనాడు గానం చేస్తే, నారాయణమ్మకు గ్రామోత్సవం జరుపుతారు.

నారాయణమ్మ కావ్యం విషాదాంతం కింద పరిగణించలేమని ఆ కావ్యానికి పీఠిక రాసిన వావిలాల రామమూర్తి గారు అభిప్రాయ పడ్డారు. ఆవిడలో దైవత్వం మరణం తర్వాత కూడా ప్రకటితం అవటాన్ని బట్టి ఆమెను శివ స్వరూపిణిగా వర్ణించారు వావిలాల రామమూర్తి. ఎందుకంటే దేవతల ఇతివృత్తాలలో దేవత విషాదాంతం ఉండదు. పైన పేర్కొన్న నెల్లూరు పరిసర గ్రామాల్లోని దేవతలందరూ వేరు వేరు కులములవారు. అయినా వీరు దేవతలై నిత్య పూజలు అందుకొంటున్నారు. ఈ రకమైన ఆలోచనకు నాడే అజ్యం పోసిన వారు పింగళి లక్ష్మీ కాంతం. వావిలాల రామమూర్తి అదే అభిప్రాయాన్ని నారాయణమ్మ కావ్యానికి ప్రకటించారు. పోలూరి అంజనేయ ప్రసాద్ రాసిన 'మొహియారు' ఒక మతాంతర విషాద ప్రేమ వృత్తాంతం. 14-15 శతాబ్దాల మధ్య రేచర్ల వంశస్థులైన పద్మ నాయకులు కదిరి కేంద్రంగా పాలించారు. రంగనాయకులు వారిలో ఒకరు. వారి కుమార్తె చంద్రవదన. మొహియారు పర్షియా దేశం నుంచి వచ్చిన అందగాడైన వజ్రాల వ్యాపారి. వీరిరువు కదిరి నరసింహస్వామి దేవాలయ ప్రాంగణంలోనే తొలిసారి ప్రేమలో పడతారు. ఆవిషయం తెలిసి రాజు మొహియారును చంపిస్తాడు. తన తండ్రే మొహియారును చంపించాడని తెలిసి నిండు సభలో చంద్ర వదన ఆత్మార్పణ చేసుకొంటుంది. మొహియారు, చంద్రవదనల దేహాలను అప్పటి ప్రజలు కదిరిలోని ముస్లిముల శ్మశాన వాటికలో ఒకే చోట కలిపి ఖననం చేశారు. ఈ సమాధులు చాలా ఖరీదైనవిగా అందంగా ఉంటాయి. నేటికీ కదిరి వెళ్లిన వాళ్ళు వాటిని దర్శించవచ్చు. కదిరి దేవాలయం ఎంత ప్రాశస్త్యం గలదో, అక్కడికి వచ్చే వారికి ఈ సమాధులు కూడా అంతటి దర్శనీయ క్షేత్రమే.

అందలం కృష్ణమూర్తి సృజించిన ఖండకావ్యం 'మహాదాత'లో వెంగళ రెడ్డి దాన ధర్మాలతో జీవిస్తూ, ప్రజా సంక్షేమం కోసం పాటుపడుతూ ప్రాణం వదిలాడు. పాణ్యం నరసయ్య రాసిన 'స్వాతంత్ర్య వీరుడు' ఉయ్యాలవాడ నరసింహ రెడ్డి ఆంగ్లేయులతో పోరాడి ప్రాణాలు అర్పించాడు. ముదువర్తి కొండమాచార్యులు రాసిన 'పూర్ణాహుతి' ఖండ కావ్యంలో వేమాల శెట్టి ప్రజల తాగునీటి అవసరాలకోసం బావి తవ్విస్తూ, బావిలో ఎంతకూ నీరు పడకపోవడంతో తన ప్రాణం అర్పిస్తాడు. ఆ వెంటనే బావిలో నీళ్లు ఉబికి పైకి వస్తాయి. నాగ భైరవ కోటేశ్వర రావు సృజించిన 'గుండ్ల కమ్మ' ఖండ కావ్యం కూడా ప్రేమాయణమే. ఇది అద్దడు, అంకి చెంచు జాతి కలహాల కారణంగా ఆత్మార్పణ చేసికొంటారు.

ఇక్కడ వీరందరూ దేవతలై పూజలు, హారతులు అందుకోవడానికి కారణం వారి చర్యలు దోష రహితం, మానవ సంక్షేమం అవటమే. అంటే గాని వారి కులాలు కాదు. అందువల్లనే వీరు బ్రాహ్మణులకు, బ్రాహ్మణేతరులుకు కావ్య వస్తువులు అయ్యారు. కులంతో గాక, గుణం, దోషారాహిత్యం, మానవ శ్రేయస్సు కోరే వారందరూ సమాజానికి ఆదర్శనీయులేనని నిరూపించే ఈ ఇతివృత్తాలతో వెలుగొందిన ఈ జానపదేతి ఆధునికాంధ్ర కవిత్వం కొత్త సామాజిక సాంఘిక విశ్లేషణలకు ముందు తరాలకు ముందు చూపు నిస్తుందనటంలో అతిశయోక్తి ఏమీ లేదు.

డా. తొప్పరపు నారాయణ మూర్తి
తెనాలి, ఫోన్ : 7671909759